

יוסף מקיים כבוד אב ואם.

[פרשת וישב שנת תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי]

אביו של יוסף אמר לו שהוא דואג על שלומם של אחיו ("הלא אחיך רועים בשכם"), ובקש ממנו שילך לברר עבורו מה שלומם. אבל כאשר יוסף הגיע לשם (בראשית לו, טו) הוא לא מצא אותם, והיה תר הנה תר הנה בשדה, לחפש אותם. שאל אותו איש עובר ארח "מה תבקש?" וענה "את אחי אנכי מבקש". גילה לו האיש שהם נסעו לדותן, [צפון מערבית לשכם, כיום ליד ג'נין] ולשם הלך יוסף כדי לשאול אותם מה שלומם, ולהחזיר לאביו תשובה לענין.

צריך עיון, משום מה התורה תספר לנו פרט צדדי ולא חשוב זה? הרי העיקר הוא עצם מעשה המכירה ותוצאותיה האיומות. מה אפשר לנו ללמוד משלשה פסוקים (טו-יז) הללו?

אלא, ודאי יש כאן עטרת-תפארת למצות כיבוד אב שקיים יוסף.

[א] על פי רוב, בן המגיע ליעד המסוים, אם אין באפשרותו לקיים בקשת אביו, הוא חוזר הביתה עם תשובה קצרה לאביו "עשיתי שליחותך, אבל מסיבות בלתי תלויות בי, אין תשובה". אבל יוסף לא רצה רק "לצאת ידי חובה", אלא התאמץ כדי לקיים את הרצון האמיתי של אביו, לקבל מידע. הרי אביו רוצה "לדעת" מה שלום האחים. ולכן טרח יוסף לכתת את רגליו להגיע גם לאותו מקום המרוחק יותר, דותן. ושם התחילה כל העלילה הגדולה.

חז"ל שבחו את יוסף שקיים כבוד אב: "יודע היה שאחיו שונאים אותו, ו[אע"פ כן] לא רצה לעבור על דברי אביו" (מכילתא, בשלח, פרשה א). זו היא נקודה אחרת. [היינו עצם מה שהסכים ללכת בתחילה]. ואנו הוספנו כאן כנ"ל הוכחה נוספת. [היינו מה שהצפין לדותן כדי לא לשוב בלא תשובה] אבל כשנחקור הלאה ניווכח שאין כאן תופעה חד פעמית בלבד.

[ב] יוסף היה נער בן 17 שנה, עת שהורד מצרימה. הוא נמכר לעבדות בבית פוטיפר, מנותק מכל השפעה יהודית. אין ספק שככל שעבר הזמן, היאוש החל לכרסם בלבו, מדוע אביו איננו מחפש אחריו?

[והרי יוסף לא ידע על תרגיל מכוער של אחיו להביא כתונתו טבולה בדם, "חיה רעה אכלתהו"].

הרהר יוסף: אביו לא חקר את אָהָיו? מדוע לא בא שליח האב לפדות אותו בכסף משפלות מצבו? והנה לקראתו פיתוי קשה מצד אשת אדוניו, פיתוי הנמשך יום יום, משך שנה שלימה! לא די בזה אלא גם היא איימה עליו שאם יתמיד בסירובו, עבְדִּיהָ יִסְרוּ אותו ביסורים קשים (יומא לה:).

באותו יום אומלל, כיון שעבר יוסף על איסור יחוד ("ואין איש מאנשי הבית שם בבית"), והיה לבד איתה בבית, כמעט ונכשל (סוטה לו:). בכל זאת, מה הציל אותו? ענו חז"ל "באה דמות דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון. אמר לו: יוסף! עתידים אחיך שייקָתבו על אבני האיפוד. רצונך שימָקה שמך מביניהם ותקרא 'רועה זונות'? מיד [עצר את עצמו] (שם). בתורת ארץ ישראל מוסרים מסורת כי לא את דמות אביו ראה, כי אֵם דמותה של רחל אמו (ירושלמי, הוריות ה, סוף ה"ה) וע"י דמות ברוכה זו שמר על קדושתו.

מכאן שנהג יוסף כבוד אב ואם, ומורא אב ואם, עד שמפני הבושה מפניהם התעשת, חזרה לו היכולת של שליטה עצמית. ברור כי אצל אדם המתייחס להוריו באדישות, אין כח בציור דמיוני זה לעצור את שטן הפיתוי. במה היה כחו המיוחד של יוסף? התשובה לכך כי פיתח את המושג של "הכרת טובה". אדם היודע כי כל מה שיש לו, גם עצם היוולדו, הוא חייב להוריו אשר היו שותפים להקב"ה ביצירתו, מיד הוא מרגיש יראת הכבוד אליהם.

אנו יודעים כי ביוסף היה מפותח החוש המוסרי, כי כאשר סירב להיענות לפיתויה של אשת פוטיפר, ענה לה תשובה ארוכה (פרק לט, פסוקים ח-ט, 35 תיבות!) אשר פרט לשתי התיבות האחרונות, הכל מתייחס להכרת טובה לאדונו. "הן אדוני לא ידע אתי מה בבית, וכל אשר יש לו נתן בידי, איננו גדול בבית הזה ממני, ולא חשך ממני מאומה וכו' ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת?" ורק כלאחר יד הוסיף נימוק שני: "וחטאתי לאלוקים".

כדברים האלה כתב "ספר החינוך" (מצוה לג): "משרשי מצוה זו שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה לו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה. שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית! ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם; גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון" וכו' וסיפק צורכו כל ימיו והעמידו על מתכונתו" וכו' (ומאריך שם בזה).

דוקא מפני שיוסף היה כה מצויין במדת כבוד אב ואם, לכן נתבע קשות כשנכשל.

1. יש דיעה במדרש (פרקי דר' אליעזר, תחילת פרק לט) כי קפח מחייו עשר שנים, וחי רק 110 שנה ולא 120 שנה, מפני ששמע ביטוי בזיון על אביו ולא מחה. אחיו אמרו לו חמש פעמים "עבדך אבינו", והוא שתק. למרות שהם לא ידעו כי הוא בנו של המדובר, היה מוטל עליו למחות ולומר "אל תשתמשו בביטוי 'עבד', כי אביכם נכבד ונשוא פנים". [הקשה פירוש ר' דוד לוריא (רד"ל) והרי במקרא הוזכר הביטוי רק חמש פעמים: =בראשית מג, כח / ואח"כ בפרק מד - פסוקים כד, כה, ל, לא] והתשובה לכך, כי כיון ששמע את המליץ מתרגם מעברית למצרית, הרי שמע הביטוי כפול והוא עשר פעמים. לכן הפסיד עשר שנים מחייו].

2. אמנם בגמרא אמרו חז"ל (סוטה יג): **עונש אחר** על אדישותו לשמוע כינוי גנאי "עבדך" על אביו.

והוא, שיוסף נקרא "עצמות" בחייו ("והעלית את עצמותי מזה אתכם", בראשית נ, כה). שאל ר' עזריה פיגו ("בינה לעתים", דרוש מו. המחבר חי לפני 400 שנה) כיצד זה נחשב לו לעונש? וענה, כי לכאורה כמו שיוסף נהג חסד לאביו והביא אותו לקבורת א"י, בזמן שכל גופו שלם, למה ה' לא גמל לו כך גם כן, מדה כנגד מדה, שאחיו יביאוהו לא"י מיד אחרי מיתת יוסף? אלא הבין יוסף שהמצרים לא ירשו זאת, וישתהה באדמת מצרים 193 שנה (עד גמר רד"ו שנה) ויישארו לו רק "עצמות". וזהו העונש שלו על חוסר כבוד לאביו. אבל זה היה חריג, במשך חיים ארוכים של כבוד הוריו.

ג] גם בצעירותו היה יוסף מחונן במדה יקרה זו של כבוד אמו. כאשר בני משפחת יעקב נגשו להשתחוות לפני עשו, מובא בפסוק "ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו" (בראשית לג, ז). מדוע בכל שאר המשפחה מוזכרת האם לפני הצאצאים, וכאן מוזכר הבן לפני אמו? עונה רש"י בשם חז"ל: "אמר יוסף: אמי יפת תואר. שמא יתלה בה עיניו אותו רשע? אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה". וכל הענין תמוה. הרי יוסף היה אז רק בן 6 שנים. כי כאשר נולד יוסף, עלה בדעת יעקב לחזור לא"י (בראשית ל, כה, עיי"ש רש"י) ומאז עברו רק שש שנים. ילד קטן זה, מובן שלא היה מספיק ארוך קומה כדי שיצליח להסתיר את אמו? אלא יניק וחכים זה מתח גופו לימין ולשמאל, ומנענע מצד לצד, וקפץ על רגליו כדי להסתיר אותה מעיניו של אותו נואף. הרי כבוד מופרז.

נוסף על שאר מעלותיו של יוסף המפורסמות באומה, יש לנו להוסיף אבן חן של "כבוד אב ואם". וככל שרמזו חז"ל במאמרם במדרש מכילתא, שהבאנו בתחילת דברינו.